

Цивільне право та процес, господарське право та процес, сімейне право, міжнародне приватне право

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ СПІРНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ

Шестакова С.О., канд.філол.наук, доцент

Конституція України гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34).

Разом з тим відповідно до статті 68 Конституції України кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Праву на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань відповідає обов'язок не поширювати про особу недостовірну інформацію та таку, що ганьбить її гідність, честь чи ділову репутацію. Слід зазначити, що Конституцією України передбачено судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї (ст. 32).

У цьому зв'язку набувають актуальності питання дослідження та вдосконалення методики проведення лінгвістичних експертиз спірних висловлювань у справах про захист честі та гідності.

Вивченню різних видів лінгвістичної експертизи та методів їх проведення присвячено праці А. М. Баранова, Г. С. Іваненко, О. О. Карагодіна, Ю. А. Комісарова, Ю. П. Прадіда, Т. В. Шмельової та інших. Проте, незважаючи на значну увагу дослідників до цього питання, на сьогодні чітко не визначені етапи проведення лінгвістичного дослідження, відсутня єдина методика здійснення експертного аналізу спірного висловлювання.

Так, Г. С. Іваненко виділяє такі етапи проведення лінгвістичного аналізу:

- 1) Виокремлення відомостей;
- 2) Визначення їх інформаційної природи (суб'єктивні та об'єктивні);
- 3) Визначення форми їх поширення (твердження чи припущення) [2].

На думку А.М.Карагодіна, лінгвісту в експертному дослідженні у справах про захист честі, гідності і ділової репутації під час відповіді на питання, яке

зазвичай формулюється так : «Якщо інформація про особу міститься у висловлюванні / в тексті, то в якій формі вона виражена: чи це твердження про факти, які можна перевірити на відповідність дійсності, чи це оцінчне судження, думка, припущення?» доцільно застосовувати наступну методику:

1) як стосується дійсності інформація, яка міститься у спірних висловлюваннях:

- а) інформація може бути істинною чи хибною і для неї можна вказати умови істинності чи хибності;
- б) інформація може бути істинною чи хибною і для неї неможливо вказати умови істинності чи хибності;
- в) інформація не може бути істинною чи хибною;

2) у якій формі (твердження, думка, припущення) вона виражена.

Треба зазначити, що встановлення можливості верифікації (від лат. *verificatio* – доведення, підтвердження правильності, від лат. *verus* - істинний і *facio* - роблю) інформації, яка присутня у висловлюванні, не належить до компетенції лінгвіста-експерта [3, с.128].

Як відомо, інформація міститься у висловлюванні у вигляді пропозицій (частина речення, ціле речення чи висловлювання, від лат. *propositio* - судження). Предметом експертного дослідження є здебільшого поліпропозитивні конструкції. Зміст висловлювання представлений рядом пропозицій, одні з яких прямо відображаються в лексико-синтаксичній структурі висловлювання, а інші – не вербалізуються, але можуть бути виокремлені внаслідок смислових перетворень висловлювання. З огляду на це, вважаємо, що необхідно говорити про істинність чи хибність не всього висловлювання, а окремих пропозицій, які його складають. Цим пояснюється необхідність експлікації пропозицій, змістом яких є спірна інформація. До того ж, результатом експлікації повинно стати подання інформації у зрозумілому для всіх учасників судового розгляду вигляді.

Отже, першим етапом експертного лінгвістичного дослідження є експлікація (від. лат. *explicatio* — пояснення), яка здійснюється шляхом

пропозиціонального аналізу, що використовується для з'ясування семантики висловлювання. Мета такого аналізу спірного висловлювання – визначити кількість пропозицій у його змістовій структурі і виокремити їх. Зазвичай, виділяють пропозиції щодо подій і логічні пропозиції. Пропозиції щодо подій відображають дійсність, а логічні пропозиції є результатом розумових операцій і повідомляють про деякі визначені ознаки, властивості, відношення. Відмінність між двома видами пропозицій вбачається в тому, що перші є об'єктивними (фіксують факти дійсності), а другі – суб'єктивними (залежать від погляду мовця). Проте істинна інформація може міститися в обох видах пропозицій.

На другому етапі експертного аналізу визначається можливість інформації бути хибною чи істинною. Пропонуємо такий алгоритм.

1. Встановити, чи не є змістом пропозиції юридична / етична норма або оціночна інформація. Якщо так, то такі відомості не є ні істинними, ні хибними, і не можуть бути перевірені на відповідність дійсності.

2. Для інформації, яка має ознаки істинної, визначити, виходячи зі змісту пропозиції, можливість зазначення обставин, які підтверджують її істинність.

3. Якщо пропозиція має точно визначений зміст, вказати умови хибності, зазначивши обставини, протилежні представленим у пропозиції.

4. У випадку невизначеності змісту пропозиції вказати у висновках експертного дослідження неможливість сформулювати для інформації умови хибності.

5. Якщо змістом пропозиції є об'єктивне модальне значення можливості, то у висновках також вказується на неможливість визначення умов хибності.

На третьому етапі експертного аналізу встановлюється спосіб представлення інформації, яка має ознаки істинності. Перш за все, на нашу думку, треба виходити з того, що вибір форми повідомлення (твердження чи припущення) визначається тим, чи упевнений мовець в істинності інформації,

чи готовий він узяти на себе відповідальність за висловлювану тезу. Припущення чи думка виявляються за лексичними маркерами («я вважаю», «я думаю», «мені здається»), а твердження - за відсутністю таких.

Таким чином, методика експертного аналізу полягає в тому, що під час експертного дослідження спірних висловлювань, лінгвіст експерт вказує на те, як стосується дійсності інформація, яка міститься у висловлюванні, і в якій формі вона виражена.

Використана література

1. Конституція України : прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К. : ВЕЛЕС, 2003. – 64 с.

2. Иваненко Г. С. Лингвистическая экспертиза в процессах по защите чести, достоинства, деловой репутации / Г.С. Иваненко. - Челябинск, 2006. - 228 с.

3. Карагодин А. А. Семантические и прагматические свойства высказываний в аспекте разграничения утверждений о фактах и оценочных суждений в судебной лингвистической экспертизе: диссертация ... кандидата филологических наук: 10.02.01. - Омск, 2014.- 286 с.